

Δημογραφικά προτάγματα
στην έρευνα και πρακτική στην Ελλάδα

DIRAP

dirap.demo@uth.gr

FLASH NEWS

2023#17

Γεννήσεις, Θάνατοι και φυσικά Ισοζύγια στην Ελλάδα (1950-2050), τάσεις, ρήξεις και ανατροπές

Βύρων Κοτζαμάνης*

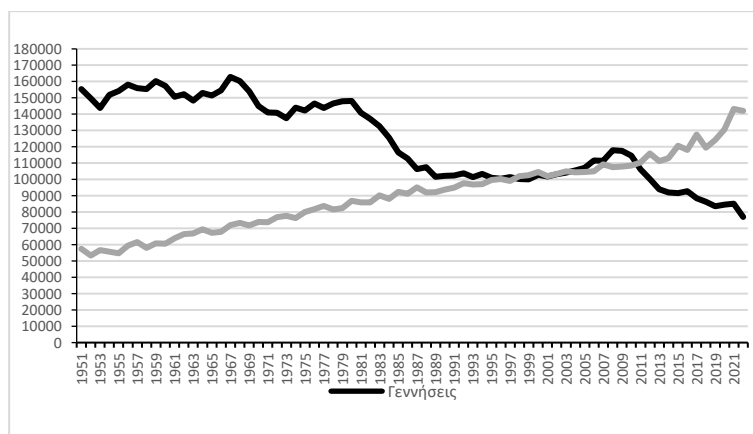
Στην Ελλάδα σήμερα ζούμε πολύ περισσότερα έτη από ό,τι πριν 70 χρονιά, είμαστε πολύ πιο «γερασμένοι», παντρευόμαστε λιγότερο και χωρίζουμε πιο εύκολα, ενώ κάνουμε όλο και λιγότερα παιδιά. Το ενδιαφέρον δε επικεντρώνεται όλο και περισσότερο σε μία από τις διαστάσεις του δημογραφικού, την «υπογεννητικότητα», και κάθε χρονιά το Δελτίο της ΕΛΣΤΑΤ για τη φυσική κίνηση αναμένεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στο τελευταίο εξ' αυτών (2/10/2023) τα στοιχεία για τις γεννήσεις του 2022 προκαλούν έκπληξη, καθώς αυτές έχουν μειωθεί κατά 8,8 χιλ. σε σχέση με το 2021, μια μείωση η οποία, σε συνδυασμό με τους αυξημένους λόγω της πανδημίας θανάτους (140 χιλ.), δίδει ένα πρωτοφανές στα χρονικά (-65 χιλ.) αρνητικό φυσικό ισοζύγιο. Δεν είναι φυσικά η πρώτη φορά μετά το 1950 που οι γεννήσεις μειώνονται και οι θάνατοι υπερτερούν αυτών. Τίθενται, έτσι, δύο ερωτήματα: 1) Που οφείλεται η διαφοροποιημένη, μέχρι σήμερα, πορεία γεννήσεων και θανάτων; και 2) Είναι δυνατόν τα δύο αυτά μεγέθη να σταθεροποιηθούν στα προ της πανδημίας επίπεδα (2015-2019) τις αμέσως επόμενες δεκαετίες;

Στη χώρα μας η φθίνουσα πορεία των γεννήσεων ξεκίνησε από τη δεκαετία του 1980 και συνεχίζεται -αν και με διακυμάνσεις-, ενώ η αυξητική πορεία των θανάτων ξεκίνησε πολύ νωρίτερα, από τις αρχές της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας (Πίνακας 1 και Γράφημα 1). Για να απαντήσουμε στο πρώτο από τα δυο ερωτήματα θα πρέπει να εξετάσουμε από ποιους παράγοντες εξαρτάται κάθε χρονιά ο αριθμός των γεγονότων αυτών που προσδιορίζουν το φυσικό ισοζύγιο και, που, μαζί με την μετανάστευση, επηρεάζουν τις μεταβολές του συνολικού πληθυσμού της χώρας μας.

Πίνακας 1. Γεννήσεις, Θάνατοι και Φυσικά Ισοζύγια, απόλυτες τιμές, 1951-2023

Έτος	Γεννήσεις (εκατομ.)	Θάνατοι (εκατομ.)	Θάνατοι ανά μια γέννηση	Φυσικά Ισοζύγια (Γεννήσεις-Θάνατοι, εκατομ.)
1951-60	1,542	0,579	0,375	0,963
1961-70	1,532	0,693	0,452	0,839
1971-80	1,439	0,801	0,557	0,638
1981-90	1,183	0,907	0,767	0,276
1991-2000	1,017	0,995	0,978	0,022
2001-2010	1,095	1,057	0,966	0,038
2011-2020	0,920	1,188	1,291	-0,268
2021	0,085	0,144	1,686	-0,059
2022	0,077	0,141	1,840	-0,065
2023 (εκτίμηση)	0,074	0,133	1,797	-0,059
2021-2023	0,236	0,418	1,771	-0,182

Γράφημα 1. Γεννήσεις, Θάνατοι και Φυσικά Ισοζύγια, απόλυτες τιμές, 1951-2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και ίδιοι υπολογισμοί

Ο αριθμός των θανάτων εξαρτάται από το πλήθος των ατόμων σε κάθε ηλικία και από την πιθανότητα θανάτου ανάμεσα στις διαδοχικές ηλικίες, πιθανότητες που δεν είναι οι ίδιες σε όλες τις ηλικίες καθώς αυξάνονται ταχύτατα μετά τα 65 έτη (το 2015-2019 – την τελευταία προ της πανδημίας τριετία – 83 στους 100 θανούντες ήταν 65 ετών και άνω και 52 στους 100 ήταν 80 ετών και άνω). Επιπλέον, σε ειδικές περιπτώσεις (βλέπε πανδημίες) το πλήθος τους εκτινάσσεται, καθώς αυτές προκαλούν «υπερβάλλουσα» θνησιμότητα: έτσι, στην χώρα μας, ενώ το 2019 κατεγράφησαν 125 χιλ.

* Καθηγητής Δημογραφίας & επιστ. υπεύθυνος του Ερευνητικού Προγράμματος (ΕΛΙΔΕΚ) "Δημογραφικά Προτάγματα στην Έρευνα και Πρακτική στην Ελλάδα" Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, bkotz@uth.gr.

θάνατοι, το 2020 είχαμε 131 χιλ., το 2021 145 χιλ., το 2022 σχεδόν 141 χιλ. ενώ το 2023 θάνατοι θα περιορισθούν πιθανότατα σε λιγότερους από 135 χιλ. Οι θάνατοι αυξάνονται σταθερά μετά το 1950, παρόλο που η θνησιμότητα περιορίζεται, για έναν μόνον λόγο: το πλήθος των 65 ετών και άνω αυξάνεται ταχύτατα, καθώς, από 520 χιλ. στις αρχές του '50, σήμερα ανέρχεται σε 2,4 εκατομ. (πολλαπλασιάστηκε δηλ. επί 4,6, ενώ ο συνολικός πληθυσμός επί μόλις 1,4).

Από την άλλη πλευρά, ο αριθμός των γεννήσεων κάθε χρονιά εξαρτάται από τον τελικό αριθμό των παιδιών που θα αποκτήσουν τα ζευγάρια την χρονιά αυτήν, από την ηλικία που θα τεκνοποιήσουν, καθώς και από το πλήθος των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας. Βέβαια, οφείλουμε να σημειώσουμε ότι οι γεννήσεις επηρεάζονται παροδικά, όπως και οι θάνατοι, και από κάποιες δυσμενείς συγκυρίες: αυτές πχ του 2022 επηρεάστηκαν και από την πρόσφατη πανδημία, καθώς τα 2/3 προήλθαν από συλλήψεις που έγιναν το 2021 (εξ ου και η μεγάλη μείωσή τους κατά 10% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά). Στη χώρα μας, οι μεταβολές των δυο πρώτων παραμέτρων έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη μείωση των γεννήσεων μετά το 1980, οι οποίες στη μεγάλη πλειοψηφία τους προέρχονται από τις γυναίκες που γεννήθηκαν μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950. Οι γυναίκες των γενεών αυτών περιόρισαν τον αριθμό των παιδιών τους και ταυτόχρονα τα έκαναν σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία: 2,0 παιδιά στα 25,8 έτη όσες γεννήθηκαν το 1955, 1,65 στα 27,3 έτη οι γεννηθείσες το 1965, 1,56 στα 30,2 έτη όσες γεννήθηκαν το 1975, και μόλις 1,5 παιδιά στα 31,5 έτη όσες γεννήθηκαν το 1985. Την τελευταία δεκαετία, ωστόσο, αρνητική επίπτωση στις γεννήσεις είχε και η τρίτη παράμετρος, καθώς το πλήθος των γυναικών σε αναπαραγωγική ηλικία μειώθηκε κατά 450 περίπου χιλ. ανάμεσα στο 2008 αυτό και 2022.

Με βάση τα προαναφερθέντα θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε και στο δεύτερο ερώτημα (Είναι δυνατόν να σταθεροποιηθούν οι θάνατοι και οι γεννήσεις τις αμέσως επόμενες δεκαετίες στα προ της πανδημίας επίπεδα;).

Όσον αφορά τους θανάτους, η σταθεροποίησή τους στα ήδη υψηλά της περιόδου 2015-2019 επίπεδα (121,2 χιλ. ετησίως) είναι ανέφικτη. Οι 65 ετών θα αυξηθούν κατά 700-750 περίπου χιλ. σε σχέση με σήμερα (ο αριθμός τους μπορεί να εκτιμηθεί με σχετική ακρίβεια καθώς αφενός αφορά άτομα που είναι ήδη εν ζωή και αφετέρου επηρεάζεται ελάχιστα από την μετανάστευση) και, ακόμη και αν οι πιθανότερες θανάτου μειωθούν, αναμένεται, παρόλες τις διακυμάνσεις τους, να ανέλθουν ετησίως κατά μέσο όρο στις 128 χιλ. τα επόμενα 27 έτη (3,46 εκατομμύρια συνολικά το 2023-2050).

Όσον αφορά τις γεννήσεις, και εδώ η απάντηση είναι αρνητική. Η σταθεροποίησή τους, εν απουσία ενός θετικότατου μεταναστευτικού ισοζυγίου στα προ της πανδημίας χαμηλά επίπεδα (88,5 χιλ. ετησίως κατά μέσο όρο το 2015-2019) είναι αδύνατη καθώς: i) το πλήθος των ατόμων σε αναπαραγωγική ηλικία θα συνεχίσει να μειώνεται μέχρι το 2050, και ii) ακόμη και αν επιβραδυνθεί η τάση απόκτησης ολόανα και λιγότερων παιδιών στις νεότερες γενεές και, στη συνέχεια αντιστραφεί, θα πρέπει οι γενεές αυτές να αυξήσουν σημαντικά το αριθμό των παιδιών τους (από 1,5 σε 1,9-2,0) και, στη συνέχεια, να τον σταθεροποιήσουν στα επίπεδα αυτά, επιβραδύνοντας ταυτόχρονα την τάση αύξησης της μέσης ηλικίας στην απόκτησή τους. Αλλά, ακόμη και στο εξαιρετικά αισιόδοξο -και πολύ λίγο πιθανό- αυτό σενάριο (Α) που προϋποθέτει την ριζική αναστροφή του μη ιδιαίτερα ευνοϊκού περιβάλλοντος για την απόκτηση παιδιών, οι γεννήσεις της επομένης 27ετίας, παρόλες τις διακυμάνσεις τους, δεν αναμένεται να υπερβούν τις 85 χιλ. ετησίως κατά μέσο όρο, ήτοι τα 2,3 εκατομ. συνολικά το 2024-2050, με αποτέλεσμα το φυσικό ισοζύγιο την περίοδο αυτή να είναι αρνητικό κατά 1,15 εκατομ. Σε αντίθετη περίπτωση (σενάριο Β, αργή και περιορισμένη αύξηση της γονιμότητας των νεότερων γενεών και μικρή μόνον επιβράδυνση της μέσης ηλικίας στην απόκτηση των παιδιών τους) οι γεννήσεις θα υπερβούν μόλις τα 2,0 εκατομ. (75 χιλ. ετησίως κατά μέσο όρο) και το φυσικό ισοζύγιο θα είναι αρνητικό κατά 1,4 εκατομ. (Πίνακας 2). Από το μεταναστευτικό επομένως ισοζύγιο θα καθορισθεί σε μεγάλο βαθμό το εύρος της μη αναστρέψιμης μέχρι το 2050 μείωσης του πληθυσμού μας, μιας μείωσης που θα προκύψει από την πολύ ταχύτερη συρρίκνωση των μικρών και μεσαίων ηλικιών σε σχέση με την αύξηση των 65 ετών και άνω.

Πίνακας 2. Γεννήσεις, θάνατοι και Φυσικά Ισοζύγια, απόλυτες τιμές, 2024-2050

Έτος	Γεννήσεις (εκατομ.)	Σενάριο	Θάνατοι (εκατομ.)	Θάνατοι ανά μια γέννηση	Γεννήσεις- Θάνατοι (εκατομ)
2024-2050	2,3	A	3,46	1,5	-1,15
2024-2050	2,03	B	3,46	1,7	-1,4

Οι έχοντες την ευθύνη σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα και πεδία, επομένως, θα πρέπει να θεωρήσουν ως δεδομένες κάποιες μη αναστρέψιμες τις αμέσως επόμενες δεκαετίες εξελίξεις, να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις τους και να τις λάβουν υπόψη (pre-activity/προ-ορατότητα). Οφείλουν όμως να λάβουν από τώρα και μέτρα (pro-activity/προ-δραστηκότητα) που να στοχεύουν τόσο στην επιβράδυνση των ρυθμών μείωσης και γήρανσης του πληθυσμού όσο και στην προοδευτική αναστροφή κάποιων βασικών δημογραφικών τάσεων που επηρεάζουν καθοριστικά, εκτός του μεγέθους, τόσο την κατά ηλικία δομή του πληθυσμού όσο και την εξαιρετικά άνιση κατανομή του στον χώρο, μια κατανομή που ενέχει κινδύνους για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή.

DIRAP

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ
ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ
ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΚΟΝΔΥΛΙΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ερευνητικό πρόγραμμα
χρηματοδοτούμενο από:

ΕΛΙΔΕΚ
Ελληνικό Ίδρυμα
Έρευνας & Καινοτομίας

Αρ. έργου: 2988

